Jón Thorstensen:
Stuttur leiðar ísir
um
meslinga-sótt.

Rv. 1846.

1846.

Stuttur leidarvísir

um

HVORNIG SKULI FARA MED MESLÍNGA-SÓTT.

Meslingar, sem eru ein tegund af flekkusótt (svo köllum vid Islendíngar allar þær sóttir í hvörjum raudir flekkir jafnadarlegа koma út, bædi skarlatssótt, meslinga og fleiri, sem eru þó sérskildar tegundir), eru í vor, snemma í apríl-mánudi, komnir út híngad med fyrsta skipi er kom í Hafnarfirdi; höfdu sjómenn nokkrir haft þá á leidinni út híngad; en ekki gátu þeir um þad þegar þeir komu, ad þeir væru veikir, enda var sóttin svo létt á þeim, ad þeir gátu geingid ad öllum verkum sínum. Skömmu sídar feingu nokkrir þar í kríngum kaupstadinn kvefsótt, er þeir svo kölludu, og sá eg leingi aungvan þeirra, fyrr enn eg af tilviljun átti leid um í Hafnarfirdi þann 11ta þessa mánadar; þekkti eg þá meslingasótt á 1um manni, og seinna komst eg ad því, ad fleiri höfdu haft þar sömu veiki á undan, þó ekki þúnga, og haldid ad vera mundi kvefsótt, en eg hafdi hvörki séd þá, né þeir leitad ráda til mín, og var nokkrum þeirra fullbatnad aptur; seinna hefir sóttin stúngid sér nidur á fleiri bæum þar í firdinum, og nýlega hafa innlendir menn verid fluttir í land af fiskiskútunum, er feingid höfdu þessa sótt af þeim útlendu, er med þeim voru; enda er ei mögulegt ad hindra útbreidslu hennar, þegar þeir menn sem hafa hana, eda nýlega hafa haft, ekki fást til ad halda sér inni í húsunum, og þykjast eiga frjálst ad vera úti þegar þeir geta, standa í sölubúdum

og vera í samblendi með öðrum mönnum. Þar mér nú ei þykir það fjærri líkindum, að sótt þessi, ef til vill, kunni að breiða sig út, og enda víða um land, þótti mér vel til hlýða að gefa löndum mínum stuttlega ávísun um, hvörnig með hana eigi að fara, að svo miklu leiti sem almenningur getur komið því við, og hvar í hún sé frábrugðin annari kvefsótt.

---

§ 1.

Mislingasótt er næm (smittende) kvefsótt, hvörri fylgja rauðir ósléttir blettir um hörundið, er koma fyrst út í andliti, um háls og brjóst og síðan víðar.

Hún byrjar, einsog kvefsótt gjörir, með höfuðverk framaní enninu fyrir ofan augabrýrnar, rennsli úr augunum, hæsi, hósta og máttleysi, eða magnleysi í öllum kroppnum, hita og þorsta; stundum byrjar hún með hnerrum, eins og kvefsótt opt gjörir. Þetta varir opt í nokkra daga — þó misjafnt — enn meðfram fylgir optast nær Feber, þ. e. kulda-skjálfti, eða hiti og þorsti, sem vex þegar á daginn líður; öll áðurtalin sóttar-einkénni vaxa daglega, augun verða rauð, og þola ei birtuna, kvefið og hóstinn verður þýngri, og nokkrir fá tak í brjóstið, aðrir bólgu og eymsli í kverkarnar, svo þeir eiga bágt með að renna niður, og fáeinir fá enda hvörntveggja. Eptir 2 eða 3 daga koma blettir út á hörundinu, helst á næturnar, fyrst á andlitinu, og um efri hluta líkamans, og seinast á fótunum; í fyrstu eru þessir dílar bleikrauðir, en verða seinna háraudir og ósléttir að þreifa á. Ekki verður allt hörundið rauðt, eins og í skarlatssótt, heldur eru blettirnir aðskildir hvör frá öðrum. Þessir blettir eru optast í 2 eða 3 daga að koma út, þángað til þeir eru komnir um allan líkaman.

Eptir því sem þeim raudu blettum meira slær út, léttir sóttinni í öllum líkamanum, en hóstinn varir vid, augun þola ekki birtuna og sækir verkur í þau; uppgángur fer nú líka ad koma frá brjóstinu med hóstanum, eins og vant er ad vera í kvefsótt.

Þessir raudu blettir vara tídast 3 eda 4 daga, eptir þad fara þeir smámsaman ad blikna, en sóttin varir vid nokkud þessa daga, nema hvad hún verdur léttari, þegar blettirnir koma út; en þegar blettirnir fara ad hverfa eda blikna, fær sjúklingurinn opt skjálfta- eda hita-kost ad nýu; þó fá þeir þad sjaldnar og lángtum minna er halda sér kyrrum í heitu rúmi enn hinir, sem fara ofsnemma á fætur og máske út úr húsinu, enda orsakast þaraf optast nær hættan mest í sótt þessari.

§ 2.

Þegar blettirnir fara ad blikna og hverfa, kemur opt sviti um leid og er hann einkar hollur, því þar vid línar hita sóttin og þorstinn, svo þegar sjúklingurinn hefur svitnad vid og vid í nokkur dægur, batnar sóttin vanlega ad mestu, nema kvefid og uppgángurinn frá brjóstinu varir leingst; augnaverkurinn fer nú einnig ad lína og seinast lodir þad eitt vid augun, ad vogur safnast í augnakrókana og á hvarmana, helst á næturnar, svo þeir eru eins og límdir saman fyrst á morgnana. Nú fer hörundid ad skálda eptir ad blettirnir eru horfnir; skáldar þad í þessari sótt, á þann hátt, ad líkast er sem mjölsáldi sé strád á hörundid, en ekki eins og í skarlatssótt, í hvorri skinnid flagnar af í stórum leingjum.

Stundum hverfur kvefsóttin algjörlega med svitanum, og þad strax eptir ad hörundid hefur skáldad, en optar varir

nokkur hósti og uppgángur leingur, því þessi sótt byrjar og endar optastnær sem kvefsótt.

§ 3.

Sé sóttin ekki mjøg þúng og eingin tok henni samfara, þarf ei ad brúka mikil medol vid henni, en þess meiri adgætslu og varkárni í øllum addúnadi vid þá veiku. Betst er í sótt þessari ad liggja alltaf í rúminu, og hafa hlýtt í húsinu. — Þó má ei þekja sig allt ofmikid med rúmfotum, — drekka aldrei sárka't heldur volgt, og einkum rídur á því ad þessa sé gætt um þad leiti blettirnir fyrst eru ad koma út, og á medan þeir eru úti, allt þángadtil hørundid er búid ad skálda, og enda leingur, ef hóstinn er mikill. Betst er ad drekka seidi af hafur= eda biggrjónum, eda þá thevatn af blódbjørg eda ødrum þvílíkum urtum, hyldethe og þessháttar, og drekka þad jafnan volgt, einkum um þann tíma sem ádur er umgetid medan blettirnir eru ad koma út, og allt þángad til þeir eru horfnir; gjarnan má og drekka volgt vatn med litlu af mjólk í, (ef túngan er hrein, sem optar er í þessari sótt, enn morgum ødrum), eda misu, blandada med heitu vatni. Allan þúngan mat, svo sem kjøtmeti, og mikinn mjólkurmat ætti ad fordast medan á sóttinni stendur. Þeir sem kost eiga á því ad leita lækna, ættu ad leita ráda hjá þeim; því ef sóttin er ei mjøg væg og létt, þarf ad haga sér eptir sem hún er á hvørjum einum, med medala brúkun; opt er þá brúkud kamfórublanda eda temprandi púlver og fleira þessháttar, geti sjúklingurinn ei annars svitnad. Sé bjart í húsinu, verdur ad tjalda skýlu fyrir gluggana, svo ad likt og rokkur verdi inni fyrir, einkum ef augun verda mjøg veik. Þvínæst rídur jafnan mikid á, ad sjúklingurinn ætíd hafi gódar hægdir, og einkum er holt, þegar sóttinni léttir og hor-

undid fer að skálda, að taka inn opnandi meðol, amerikanska olíu eða laxerfalt, og líka er í byrjun sóttarinnar gott að laxera einusinni, einkum hafi sjúklingurinn að undanförnu ekki haft góðar hægðir, eða ef höfuðverkur er afarmikill, því við það léttir þá opt nokkuð. Þeir sem ekki hafa annað fyrir hendi geta brúkað stólpípu. Öllu fremur verður að varast alla áfeinga drykki, kaffe og allt sem æsir blóðumrásina. Flestir af þeim, hverjum sóttin verður hættuleg, baka sér það sjálfir, með því að fara offnemma út, því með því slær sóttinni inn aptur, er menn svo kalla, og þá geta þeir er fyrir því verða, feingið tök í brjóstið og þyngsli fyrir andrúmið, bólgu og eymsli í hálsinn, og enn þá lakari tilfelli í augun, enn þeir höfðu áður enn blettunum sló út, og jafnvel höfuðóra og önnur hættuleg eptirköst; en þegar meslingasóttin er væg og góðrar tegundar, verður hún mjög sjaldan hættuleg, ef þess er hæfilega gætt að halda sér nóguleingi inni. Á þeim sem fara offnemma út, hverfa stundum blettirnir offnemma, og fá þeir optastnær eitt eða fleiri af þeim umgetnu lakari eptirköstum, og er þá best að liggja í rúminu, reyna að svitna vel af heitu thevatni, og öðru þesskonar sem til er af þeim fyrrnefndu svitameðölum.

§ 4.

Ef sterkur takverkur kemur í brjóstið, hvort heldur það er eptir kjælingu, eða í byrjun sóttarinnar áður enn flekkjunum slær út, á að taka blóð, eins og í hverju öðru taki, og ef blóðkakan þegar hún kólnar, hefur ofaná sér seiga og þykkva gula skán, þarf um skamt að ítreka blóðtökuna eptir þörfum. Sama er að segja um mjög mikla bólgu í hálsinum, ef sjúklingur varla getur rennt niður, því blóðsugur eru hér sjaldan og óvíða fáanlegar; þær leggja menn annars á hálsinn

6 eda 8 ofantil kringum barkan, til ad sjúga blódid út. Ull er gott ad hafa utanum hálsinn, hún eykur svita um hálsinn og léttir med því sóttina.

Vid mjøg miklum brjóstþýngslum er gott ad leggja spanskflugnaplástur annadhvort á brjóstid sjálft, eda á báda upphandleggina, og jafnadarlega ad gefa þeim veika volgt og sætt thevatn ad drekka.

Vid høfudórum, ef koma skyldu, ætti ad leggja spanskflugna plástur i hnakkan eda eptir kringumstædum aptaná kálfana, en þar sóttin þá getur ordid mjøg margbreytt, yrdi bædi oflángt og ógreinilegt ad lýsa hér øllu sem þarad hnigur, og er þá betst hvar kostur er á, ad leita ráda hjá reyndum læknir.

Sumir mega leingi á eptir sóttina berjast vid hósta, brjóstþýngsli, og uppgáng; þeim er holt ad drekka á hvørjum morgni, svo kallada mjolsúpu, sem er svo tilbúin, ad kúfadur matsporn af vel møludu rúgmjoli er hrærdur i sundur i sjódheitu vatni hérumbil pela, og þetta svo drukkid mátulega heitt. Þetta hálfhráa mjøl er holt fyrir brjóstid. Fjallagrøs eru og svo góð vid þesskonar brjóstveiki. Seinast i sóttinni, þegar hørundid hefur skáldad, er holt ad þvo sig yduglega upp úr volgu sápuvatni, því þad hreistur sem skáldar af, útbreidir einkum sóttina medal þeirra sem eru i samblendi vid þá, er nýlega hafa veikir verid.

Reykjavík þann 21. maii 1846.

J. Thorstensen.